

CEZA YARGILAMASINDA İSPAT İÇİN YENİLMESİ GEREKEN ŞÜPHE; TÜRKİYE VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ SİSTEMLERİNİN İNCELENMESİ*

Mehmet YAYLA**

* **Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK-ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.** Bu makale, TÜBİTAK tarafından sağlanan destek kapsamında 2012-2013 döneminde ABD The City University of New York John Jay College'da yürütülen çalışmalar kapsamında hazırlanmıştır.

** Askeri Yargıtay Başsavcı Yardımcısı. meh_yayla@yahoo.com

ÖZ

Maddi gerçeği ortaya çıkarma konusunda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ceza usulü, Türk ceza usulünden farklıdır. ABD’de ceza yargılamasına ilişkin devlet sorumlulukları, önemli yetkilerle donatılmış savcılar tarafından yerine getirilmekte ve sistemi kamuya hesap verebilir tutmak için jüri yargılama sürecine dâhil edilmektedir. Suçlanan kendi rızası ile suçunu kabul etmez ise, suçun “makul şüphenin ötesinde” ispatlanması gerekmektedir. “Makul şüphenin ötesinde” kavramı Türk ceza yargılaması sisteminde bulunmamaktadır.

Gelişen teknoloji imkânları artırmakta ve suçlar sınır ötesine taşmaktadır. Sınırı aşan suçlar birden fazla ülke tarafından oluşturulduğundan, diğer ülkelerin ceza yargılama sistemlerini de öğrenmek kaçınılmaz olmaktadır. Makale, farklı ceza muhakemesi sistemlerinde ispat için yenilmesi gereken şüpheler konusunda bilgi vererek Türkiye ve ABD uygulamasını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: *İspat, masumiyet, makul şüphenin ötesinde, ceza yargılaması sistemleri.*

DOUBT WHICH HAS TO BE OVERCOME FOR PROOF IN CRIMINAL PROCEDURES; ANALYSIS OF THE SYSTEM IN TURKEY AND THE UNITED STATES OF AMERICA

ABSTRACT

The criminal procedure of the United States of America (USA) used for ascertaining the truth is different from criminal procedure used in Turkey. In the U.S.A., the responsibility of government for its criminal process is fulfilled by giving extensive power to prosecutors and bringing the public in as jurors to keep the system accountable. In the U.S.A. criminal procedural system, if the accused does not willingly plead guilty, guilt must be proven "beyond a reasonable doubt". The term "beyond a reasonable doubt" doesn't exist in the Turkish criminal procedural system.

Technological improvements have increased the capabilities of perpetrators and crimes go far beyond national borders. Because transnational crimes are prosecuted by more than one country, learning other countries' legal systems is indispensable. This article gives information on doubt which has to be overcome in order to reach proof in different criminal procedural systems, and examines its application in the U.S.A. and Turkey.

Keywords: *Proof, innocence, beyond reasonable doubt, criminal procedural systems.*

GİRİŞ

Bir devletin demokratik veya antidemokratik olarak nitelendirilmesi, büyük ölçüde ceza ve ceza muhakemesi kanunlarını uygulama şekline göre yapılır.^[1] Ceza adaletini sağlamak, hem kişilerin hem de toplumun çıkarlarını korumak iyi bir ceza ve ceza usul hukuku sistemi ile mümkün olabilmektedir. Ceza muhakemesinin amacı, insan haklarını ihlal etmeden maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır.^[2]

Geçmişte olup biterek, tarihe mal olmuş olayın ya da olaylar bütünü, onun belli parçalarını temsil eden vasıtalar, yani deliller aracılığıyla bugün ortaya konulmuş haline “*maddi gerçek*” denmektedir.^[3] Genel bir ifadeyle “*ispat*”, belli bir olay veya sürecin var olduğu ya da olmadığı konusunda muhakeme faaliyetini yürüten makamda bir kanaatin oluşturulmasına yönelik faaliyettir.^[4] İspat faaliyetinin amacı, geçmişte yaşanmış maddi bir olayın saptanması ve fiilin fail tarafından işlendiği veya işlenmediği konusunda yargılama makamının bir kanaate ulaşmasını temin etmektir. Bunun için ispat aracı denilen delillerden yararlanır. Deliller aracılığıyla gerçeğe ulaşmaya çalışan ceza muhakemesinin yapmaya çalıştığı; işlenmiş olan bir suçun; kim tarafından, neden, nerede, ne zaman ve nasıl işlendiği sorularına cevap bulmaya çalışılmasıdır.^[5] Tüm hukuk sistemlerinde sanığın mahkûm edilmesi için maddi gerçeğin ortaya çıkarılması yani ispatı gerekmektedir. Buna rağmen ceza yargılaması sistemleri maddi gerçeğe ulaşma ve ispat işinde farklılık arz etmektedir.

Farklı hukuk sistemlerindeki aynı işlevlerin, bu işlevler için öngörülen kurumların, farklı tarihsel gelişim çizgilerine ve dogmatik kaynak noktalarına sahip olduğu söylenebilir. Toplumlar farklı etik ve geleneksel değerlerle biçimlenmekte, kökenlerinde dinsel anlayışların özellikleri bulunmakta, uygarlık

[1] Bernard F. Cataldo/Frederick G. Kempin Jr./John M. Stockton/Charles M. Weber, Introduction to Law and Legal Process, New York, 1973, s.202

[2] Maddi gerçeğin araştırılması ceza muhakemesinin tek amacı değildir. Ceza muhakemesinin diğer amaçları arasında, hukuksal barışın tesisi ve muhafazası, münferit bireyin özgürlük ve haklarının devlet müdahalesine karşı korunmasını, infazın güvenceye alınması ve hukuka bağlı yargılamayı sağlamak gibi amaçlar da bulunmaktadır. Yener Ünver, “*Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız*”, (Editör: Özbek, Veli Özer) Ceza Hukuku Dergisi, Seçkin Yayıncılık, S.2, Y.2006, s.105.

[3] Doğan Gedik, “*Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi Üzerine Bir İnceleme*”, Yargıtay Dergisi, Sayı:3, Temmuz 2004, s.300,301.

[4] Feridun Yenisey, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku–Duruşma ve Kanun Yolları, 2. Bası, İstanbul 1990, s: 119; Nurullah Kunter/Feridun Yenisey, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Bası, İstanbul, 2000, s.500; Bahri Öztürk/Mustafa R. Erdem/Veli Özer Özbek, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Bası, Ankara, 2001, s.404.

[5] Kunter/Yenisey, s.500.

gelişimi ayrı çizgilerde seyretmektedir. Yaşanılan dönemin toplumsal, dinsel ve politik yapısına, bu dönemde ceza muhakemesine yüklenen göreve ve ceza muhakemesinin amacına göre ispat sistemi de değişmiştir.^[6] Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin sistemleri de farklı ceza yargılaması sistemlerine sahip olmaları nedeniyle maddi gerçeğe ulaşma ve ispat konusunda tarih boyunca farklı gelişim seyretmişlerdir.

Teknolojinin gelişimi ile mesafenin öneminin azaldığı küreselleşen Dünya düzeninde, sınırı aşan örgütlü suçlar artmakta ve birden fazla devlet tarafından soruşturulmakta ve kovuşturulmaktadır. Bu nedenle günümüzde, hukukçuların diğer devletlerin ceza yargılaması sistemleri hakkındaki bilgi gereksinimi önceye göre daha çoktur. Bunun yanında, iletişim teknolojilerinin gelişimi bilgiye ulaşmayı kolaylaştırdığından, hukuk bilim adamları araştırmalarında, hâkimler ve savcılar kararlarında, avukatlar savunmalarında yabancı hukuk literatüründen azamî ölçüde yararlanmaktadır. Bu kapsamda, diğer devletlerin hukuk sistemleri hakkında makro ve mikro düzeyde azamî bilgi sahibi olma gereği de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.^[7]

Bu gereksinimden yola çıkılarak çalışmada, öncelikle ceza muhakemesi sistemlerinde ispat için yenilmesi gereken şüphe konusunda bilgi verilecek ardından Türkiye ve ABD ceza yargılaması sistemleri bu konuda incelenecektir.

I. CEZA MUHAKEMESİ SİSTEMLERİNE GÖRE İSPAT VE YENİLMESİ GEREKEN ŞÜPHE

A. Genel

Ceza usul kanunları, cezalandırma sürecini yönetmek için hazırlanmış olup, kanunların suç saydığı fiilleri işleyenler ile bu sürece katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerini düzenleyen hukuk kurallarından oluşur.^[8] Buna rağmen, bu kurallar toplumdan topluma farklılık gösterir.

Hukuk tarihine bakıldığında, her dönemin ve her toplumun adalet anlayışlarının farklı olduğu ve ortak bir adalet tanımına ulaşamadığı görülmektedir.

[6] Ali Kemal Yıldız, *Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2002, s. 8.

[7] Arzu Oğuz, "*Hukukun Bağımsız Bir Alanı Olarak Karşılaştırmalı Hukukun Konusu ve Metodu*", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni-Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan*, S.2, Y.2002 s.507,508.

[8] 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu 1. madde; "*Bu Kanun, ceza muhakemesinin nasıl yapılacağı hususundaki kurallar ile bu sürece katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerini düzenler*" şeklindedir.

Ancak hukuk sistemlerinin adalet konusunda birleştikleri ortak nokta, adaletin tüm insanlığa ait bir değer ve ortak bir amaç olduğu sosyolojik gerçeğidir. Ne var ki, günümüzde dahi hangi hukuk düzeninin doğru bir sisteme sahip olduğu ya da adaletli olduğu tartışılmaktadır. Bunun nedeni, hukuk sistemlerinin kültürel ve tarihsel süreç içerisinde ait olduğu topluma göre oluşması ve evrilmesidir.

Ceza adaleti sistemi bir toplumda, adaletin sağlanması ve hukukun üstünlüğü açısından en önemli sistemlerden birisi, hatta en önemlisidir. İnsanlık, dolayısıyla devlet, üç aşamadan geçerek günümüzün örgütlü toplumu haline gelmiştir. Bunlardan birisi, insanlığın karışıklıklardan usanarak bir düzene kavuşması, düzeni sağladıktan sonra bireysel özgürlüklere ihtiyaç duyması, ilk ikisini sağladıktan sonra ise hem düzeni ve hem de özgürlükleri koruma ihtiyacı hissetmesidir.^[9] Devletin düzeni ve dolayısıyla özgürlükleri koruyabilmesi için de yargılama ve cezalandırma yetkisini kullanması gerekmektedir.

Devletin cezalandırma yetkisine karşın bir suç işlediği iddia olunan herkes, âdil muhakeme edilme hakkına sahiptir. Muhakeme, aynı zamanda, mümkün olduğunca süratli gerçekleştirilmelidir. Bir muhakemenin âdil ve süratli olması, bunu sağlamayı amaçlayan hukuk kurallarının uygulanmasına bağlıdır. Ancak ne yazık ki bu kuralları uygulamak, onları koymaktan çok daha zordur.^[10] Bu kapsamda ilk olarak “âdil ve süratli muhakeme nasıl sağlanacak?”, “muhakemenin süratli olması zorunluluğu, gerçeğe ulaşma amacı ile nasıl bağdaştırılacak?” ve “maddi gerçek nasıl ispatlanacak?” soruları akla gelmektedir.

Ceza yargılamasında yukarıdaki soruların cevabını farklı yöntemlerle verecek, tahkik, itham ve işbirliği olmak üzere üç ayrı sistem mevcuttur. Tahkik sistemine, Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda; itham sistemine, İngiltere, Avustralya ve Amerika; işbirliği sistemine de İtalya ve Türkiye örnek olarak gösterilebilir.

Esasen bu sistemler, muhakeme makamları arasındaki ilişkiyi düzenler. Bunlar sadece maddi gerçeğin araştırılmasıyla ilgili değil, ceza muhakemesinde ceza muhakemesinin başlaması, yürütülmesi gibi birçok konuyu ilgilendiren sistemlerdir.^[11] Ancak bu çalışmada ispat ve ispat için yenilmesi gereken şüphenin ne olduğunu ortaya koymak için bu sistemler ele alınacak ve her yönüyle bunların özelliklerinin ortaya konulması çabasına girilmeyecektir.

[9] Ali Koyuncu, “Ceza Adaleti Usul Hukuku İlişkisi ve Vicdani Kanaat”, Ankara Barosu Dergisi, , S.4, Y.2011, s.363.

[10] Cataldo/Kempin/Stockton/Weber, s.202.

[11] Bu konuda geniş açıklama için bkz. Selahattin Keyman, Ceza Muhakemesinde Savcılık, Ankara, 1970, s: 32 vd.; Faruk Erem, Ceza Yargılaması Hukuku, 6. Bası, Ankara 1986, s: 60 vd.; Erol Cihan/Feridun Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul, 1997, s.12; Doğan Soyaslan, Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, Ankara, 2000, s.52 vd.; Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s: 57 vd.;Kunter/Yenisey, s. 58 vd.

B. İtham Sistemi

Anglo-Sakson hukukunda ve bu hukuku model olarak alan ülkelerde uygulanan itham sisteminde, bir kişinin cezalandırılabilmesi için başka bir kişi tarafından suçlanarak itham edilmesi ve itham eden kişinin ithamının gerçekliğini ispat etmesi esası uygulanmaktadır.^[12] İngiltere, ABD, Kanada ve Avustralya'nın ceza yargılaması sistemleri itham sistemine örnek olarak gösterilebilir.

Bu sistemde davanın açılması ve yürütülmesi iddia makamına ait bir görev olup, delillerin toplanması ve ileri sürülmesi iddia ve müdafaa makamlarının kendi sorumlulukları içerisindedir.^[13] Taraflar elde ettikleri delilleri, jüri önünde ortaya koyarlar ve hâkim, sınırlı müdahale ve katılma olanaklarıyla delillerin ortaya konulmasında daha çok bir kontrol fonksiyonu görür ve delillerle bağlıdır.^[14]

İtham sistemi İngiltere'de gelişmiş olup, sanığın suçlu olup olmadığına jüri karar vermektedir. Delillerin ortaya konulması sıkı ispat kurallarına bağlıdır ve ispat yükü davacıya ait olup, sanık aksi ispat edilinceye kadar suçsuz sayılır. Bu sistemde “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesi genel geçerliliğe sahip olan bir ilkedir. Delillerin ortaya konulması tamamlanınca, savcı ve savunma tarafı son sözlerini söylerler. Jüri yapacağı müzakere sonunda sanığın suçlu ya da suçsuz olduğuna ilişkin kararını açıklar. Suçlu olduğuna dair bir karar çıkarsa, cezanın ne olacağına hâkim karar verir.^[15]

Bunun dışında jürinin delilleri değerlendirme ve göreviyle ilgili olarak sadece ispat yükü ve ispat ölçüsü ile ilgili genel kurallar bulunur. Buna göre,

- [12] Bilinen ilk ve en eski ceza muhakemesi sistemi olan itham sistemi, gerçeğin araştırılmasını bireylerin şahsi meselesi olarak ele alan ve bundan dolayı da daha çok günümüzün medeni muhakemesi ile benzeşen bir yargılama sistemidir. Bu sistemde, bireysel iddia ve savunma makamları, yargılama makamından daha baskın olarak kurgulanmış olup maddi gerçek değil sadece şekli gerçek önemliydi. Faruk Erem, *Diyalektik Açından Ceza Yargılaması Hukuku*, Altıncı Baskı, Işın Yayıncılık, Ankara, 1986, s. 61; Bahri Öztürk/Mustafa R. Erdem/Sırma Özge/Yasemin F. Saygılar, *Ceza Muhakemesi Hukuku-Temel Bilgiler*, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Yenilenmiş 4. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 5; Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku*, Güncelleştirilmiş 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 66; Nevzat Toroslu/Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2006, s. 40.
- [13] Öztekin Tosun, “*Ceza Davasının Açılmasında Sistemler*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, S.1-4, C.34, Y.1968, İstanbul, 1969, s: 47-48; Yıldız, s.169.
- [14] M. Emin Artuk, *Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Notları (Giriş)*, İstanbul, 1982-1983, s: 5,7; Kayıhan İçel, “*Arama, Elkoyma ve Buna Bağlı Hukuka Aykırı Deliller*” (Oturum Başkanı Olarak Yaptığı Konuşma), *Hukuka Aykırı Deliller Sempozyumu* (10–11–12 Mart 1995, İstanbul), 2. Gün, İstanbul, 1996, s.240; Yenisey, *Duruşma ve Kanun Yolları*, s.150.
- [15] Lirieka Meintjes van der Walt, *Comparative Method: Comparing Legal Systems and/or Legal Cultures?*, s.53,54, http://www.academia.edu/933022/Comparative_method_comparing_legal_systems_or_legal_cultures, erişim tarihi 2.3.2013.

jüri, savcılık tarafından, her türlü makul şüpheliyi ortadan kaldıracak şekilde ikna edilmesi halinde “suçlu” kararı verebilir. Yani jürinin “suçlu” kararı verebilmesi için delillerin, maddi gerçeği “makul şüphelinin ötesinde (beyond a reasonable doubt)” ortaya koyması gerekmektedir.

“Makul şüphelinin ötesinde” kavramı, İngiltere’de jüri yargılama sistemi ile birlikte 9. yüzyıldan itibaren gelişmiştir. O döneme ilişkin kesin akademik bilgi olmamasına rağmen, 13. ve 14. yüzyılda jürinin delilleri topladığı ve değerlendirdiği, tanıklık sisteminin yargılamanın sürecinin bir parçası olmadığı söylenmektedir.^[16] O dönemde jüri üyeleri, suçun işlendiği bölgede yerleşik, işlenen suça ilişkin bilgisi olan veya kendi imkânları ile bilgi elde eden, delil toplayan, bu delillere dayalı olarak karar vermesi beklenen kişilerden oluşmakta ve kendi sezgileri, olaya ilişkin ortak bilgi ve algıları ile karara ulaşmaktaydılar.^[17]

Kavramın nasıl ortaya çıktığı ve ne ifade ettiğini ortaya koymak için uygun bir tarihsel bakış açısı getirmek gereklidir. Modern Dünya öncesi ceza muhakemelerinin işleyişi şimdiki gibi değildi. O zamanki yargılama hukuku kuralları hâkimi, yargılama işinde rahatlatarak şekilde düzenlenmişti ve hâkimler “maddi gerçeği” ortaya çıkarmaktan ziyade ahlaki rahatlamayı sağlamayı amaç edinmişlerdi.^[18] Hâkimler de yargılama görevlerini yerine getirirken ağır ve acı verici tehlikelerle karşı karşıyaydı. Hâkimlerin ve jürinin verdikleri yanlış kararları nedeniyle cezai sorumlulukları bulunmaktaydı.^[19]

Eski Hıristiyan inanışında, bir masumu mahkûm etmek günah sayılmaktaydı. Bu nedenle, jüriyi makul şüpheli konusunda bilgilendirmek için yapılan açıklamalar bu günaha dikkat çekmekte ve jürinin sanığı mahkûm etmesi için maddi gerçeğe ilişkin şüphelinin makul seviyede olmaması gerektiğinden emin olması gerektiğini belirtmekteydi. O dönemki ispata ilişkin kurallar ve kavramlar sanığı korumaya veya maddi gerçeği şimdiki gibi hukuki yollarla ispata yönelik değildi.^[20]

16. yüzyıla gelindiğinde İngiliz ceza yargılamasında tanıklık sistemi, yargılama sürecinin önemli bir parçası olmuş, jüri üyelerinin delil toplama sistemine son verilmiş ve jüri, tanıkların güvenilirliğini delillerin ispat gücünü sorgulayan standartlar uyarınca değerlendirmelerini yapmaya başlamışlardı.^[21] Yargılamada maddi gerçek, tamamen şüpheden arındırılmış ve kesin olarak ispatlanmasa da, kişisel düşüncelerden uzak, dinsel ve bilimsel delillere dayandırılarak ispatlanması

[16] Barbara J. Shapiro, *Beyond Reasonable Doubt and Probable Cause*, University of California Press, London England, 1991, s.1.

[17] Shapiro, *Beyond Reasonable Doubt and Probable Cause*, s.1,4.

[18] Whitman, s.12.

[19] Whitman, s.12,13.

[20] Whitman, s.3.

[21] Shapiro, *Beyond Reasonable Doubt and Probable Cause*, s.5,6.

yoluna gidilmişti^[22] ki aslında “*makul şüphenin ötesinde*” kavramı da bunu ifade etmekteydi.^[23]

“*Makul şüphenin ötesinde*” kavramının gelişim sürecinde bilim adamları, jürinin yargılama sürecinde maddi olayı kavramasının iki merkeze dayandığını tespit etmişlerdir. İlki matematiksel kesinliktir ki bu mutlak kesinlik ifade eder. Ancak tecrübeye dayalı veya deneysel konularda mutlak kesinlik elde edilemez. İşte bu da ikinci kategori olup, yargılama esnasında deliller ve tecrübe ile jürinin ulaşması beklenen kesinliktir ki bu matematiksel kesinlik gibi mutlak değildir. Çünkü çözümlenecek konu, matematiksel olarak gerçekliği kanıtlanmış mutlak kesinliğe sahip bir problem değildir. Yargılama sonunda, maddi gerçeği aydınlatmak için mutlak kesinliğe ulaşılamasa da buna yakın bir kesinliğe ulaşılabilir. Ulaşılabilecek bu nokta, jürinin ulaşabileceği en yüksek nokta olarak kabul edilmiş ve “*makul şüphenin ötesinde*” standardı olarak adlandırılmıştır.^[24] “*Makul şüphenin ötesinde*” standardı, tüm jüri sistemi kullanan ülkelerde ceza yargılama sisteminin temel taşlarından birisi olmasına rağmen, ne kanunlarda tanımlanmış ne de bu standarda nasıl ulaşılabileceği açıklanmış değildir.^[25]

C. Tahkik Sistemi

Ortaçağın ikinci yarısında otoriter devletlerin kurulması, devlet yapısının çok güçlenmesi ve cari olan Kilise Hukuku'nun etkisi ile itham sistemi yerini, sanığı daha ziyade bir muhakeme objesi olarak gören tahkik sistemine bırakmıştır.^[26]

Tahkik sisteminde kovuşturmanın başlaması, resmi görevli olan hâkimin, kendiliğinden ya da davacının şikâyeti üzerine işe başlamasıyla gerçekleşmekte

[22] Shapiro, *Beyond Reasonable Doubt and Probable Cause*, s.7.

[23] Jon O. Newman, “*Madison Lecture: Beyond Reasonable Doubt*”, *New York University Law Review*, V.68, Y.1993, s.979, 984; O dönemde “*makul şüphe*”, “*sanığın beraat etmesine yetecek derecede gerekli olan şüphe*” olarak kabul edilmiştir. Shelagh Kenney, “*Fifth Amendment-Upholding The Constitutional Merit of Misleading Reasonable Doubt Jury Instructions*”, *Journal of Criminal Law and Criminology*, V.85, Y.1995, s.989, 990.

[24] Shapiro, *Beyond Reasonable Doubt and Probable Cause*, s.40,41

[25] David Pannick, “*Jurors Who Are in Reasonable Doubt*”, *The Times* (London), 17 Ocak 1995, Lexis News Library, erişim tarihi 12.2.2013; 1976 yılında İngiliz Yargıtay'ı hakimleri, “*kesin (sure)*” ve “*makul şüphe (reasonable doubt)*” kavramları konusunda açıklama yapma gayretine girmeme konusunda uyarılmıştır. Thomas V. Mulrine, “*Reasonable Doubt: How in the World is It Defined*”, *American University International Law Review*, V.12, I.2, Y.1997, s.225.

[26] Öztürk/Erdem/Özge/Saygılar, s.5; Nur Centel/Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008, s.105; Tahkik sistemi, Erken Roma İmparatorluğu döneminde, Roma Katolik Kilisesi'nin Tanrı'nın sonsuz gücünün temsilcisi olduğundan dolayı hata yapmayacağı düşüncesiyle, kilise ceza usul hukuku olarak benimsenmiş ve uygulanmıştır. Vasfi Raşit Seviğ, “*Engizisyon Muhakeme Usulü ve 1670 Emirnamesi*”, *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.16, S.1, Y.1959, s. 6.

ve itham sisteminden farklı olarak iddia makamı ya da özel kişiler tarafından bir ceza davasının açılmış olması koşulu bulunmamaktadır.^[27] Tahkik sistemi, itham sistemindeki tarafsız bir yargıcın kendisine sunulan deliller arasında edilgen bir hakem konumunda olması yerine, delilleri araştıran ve etkin bir konumda olmasına dayanmaktadır.

Mahkeme, delillerin ortaya konulmasında aktif bir görev üstlenmiş olup, maddi olayın aydınlatılması görevinin tam ve doğru olarak gerçekleştirilmesinden sorumludur. Bu görevini ya kendisi ya da muhakeme sùjeleri ile birlikte gerçekleştirmektedir.^[28]

Tahkik sisteminde sanık bir delil aracı olarak kabul edildiği ve delillerin her türlü olanaktan yararlanılarak bulunabileceği kabul gördüğü için, akıl dışı delillere bir tepki olarak ve sanığı adalet mekanizmasının ezici gücünden korumak amacıyla kanuni ispat sistemi benimsenmiş ve önceden belirlenmiş katı kurallara göre yürüyen bu ispat sistemi ile gerçeğe ulaşılabilmesi düşünölmüştür.^[29]

Zamanla maddi gerçeğe ulaşma amacının kanuni delil sistemiyle gerçekleştiremeyeceğinin anlaşılması ve ceza muhakemesinin bu konuda karşılaştığı zorluklar, vicdani ispat sisteminin kabul edilmesini sağlamıştır. Bu sistemde belirli suçların belirli delillerle ispatı ve delillerin ispat gücünün ne olacağı konusunda hâkime kanunla belirlenmiş emirler verilememekte, hâkim delilleri serbestçe değerlendirmektedir.^[30] Bu serbestlik, onun keyfi kararlar verebileceği anlamını taşımamaktadır. Hâkimin vereceği karar, mantık, tecrübe kurallarına ve bilimin verilerine uygun olması gerekliliğinin yanında hukuka aykırı delillere de dayanmaması gerekmektedir. İspatın bu özelliklere sahip olabileceğini gösterecek olan gerektirir.^[31]

Vicdani ispat sisteminin kabul ettiği “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesi gereğince bütün araştırmalar tamamlandıktan ve elde edilen deliller tartışıldıktan sonra hala kesin bir kanaate ulaşılıyorsa, şüpheler sanık lehine yorumlanmakta, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilememektedir.^[32]

Sanığın mahkûm edilebilmesi için, akla ve mantığa uygun gerekçelere dayanan her türlü şüphenin bertaraf edilmesi şarttır. Sanığın suçlu olarak nitelendirilebilmesi, suçsuzluğuna dair bütün gerekçeli şüphelerin yenilmesine

[27] Artuk, s.8; Erdener Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, İstanbul, 1998, s.36.

[28] Yurtcan, s.36.

[29] Feyzioğlu, s.60.

[30] Tahkik sistemine örnek olan Alman ceza yargılamasında, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 261. maddesi ile delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi kabul edilmiştir: “*Mahkeme, delillerin sonuçları hakkında, serbest ve duruşmada meydana gelmiş olan kanaatine göre karar verir*”. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu, <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm#244>, erişim tarihi 2.3.2013

[31] Yıldız, s.101.

[32] Yıldız, s.103.

bağlıdır. Aksi takdirde, şüpheden sanık yararlanacaktır. Ancak tahkik sisteminde her türlü şüpheyi yenip mutlak gerçekliğe ulaşmak ceza yargılamasının amacı değildir. Ceza yargılamasında ulaşılmaması gereken gerçeklik, hukuka uygun delillerin akla, mantığa bilime uygun şekilde gerekçelendirilmesi sonucu ulaşılabilecek olan gerçekliktir. Hâkimin bir insan olduğu ve vicdani kanaatine göre delilleri serbestçe takdir ettiği düşünülürse, insan faktörünün dâhil olduğu bir ortamda her türlü şüphenin yenilmesini beklemek, mutlak gerçeğe ulaşılmasını umut etmek olur ki, bu da neredeyse imkânsızdır. Şüpheyi sanık lehine uç noktalarda yorumlamak her türlü şüphenin yenilmesini beklemek yargılamayı sonuçsuz kılacak bir sonuç doğuracaktır.^[33]

D. İşbirliği Sistemi

Türk öğretisinde “*karma sistem*”^[34] olarak da adlandırılan bu sistemde, itham ve tahkik sistemlerinin farklı özellikleri bir araya gelmiştir. Avrupa’da aydınlanma dönemi ve özellikle de Fransız İhtilali’nden sonra hâkim olan, insanın doğuştan gelen ve ayrılmaz temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu düşüncesi ile tahkik sistemine duyulan tepki birleşerek, ceza muhakemesi sistemine hâkimin işe kendiliğinden el atması, yazınlık, gizlilik özellikleri yerine, davasız yargılama olmaz, duruşmanın sözlülüğü, halka açıklığı, suçlu ispat edilene kadar sanığın suçsuz olduğu, vicdani ispat sistemi gibi çeşitli ilkelerin girmesiyle “*işbirliği sistemi*” ortaya çıkmıştır.^[35]

[33] Feyzioglu, s.197 vd.

[34] “*İşbirliği sistemi*” yerine “*karma sistem*” terimini kullanan Erem’e göre; “*İtham sisteminin büyük hususiyetlerinden biri de itham eden ile edilen arasında tam bir eşitliğin olması idi. Bugün itham, Devletin bir organı olan savcıdan gelmektedir. Bu itibarla savcı ile sanık arasında eşitliğin tam manası ile mevcut olduğu ileri sürülemez. Savcı tarafsızdır, bu hususiyeti sanık ile eşit olmamasının haklı sebebinin sağlar. İtham usulünde itham edilen bir vatandaş ve tarafsız sayılamazdı. O halde savcılık karma (işbirliği) sisteminde makul bir üstünlük iddia edilebilir için tamamıyla tarafsız olmak zorundadır. Bu ise ancak ‘bağımsız savcılık’ teşkilatının kurulması ile mümkün olabilir. Savcıların amirini ‘Adalet Bakanı’ olarak kabul eden sistemlerde savcını tarafsızlığından daima şüphe edilmiştir ve edilecektir. Bağımlı savcının, sanığa eşit olmayan mevkie hakkının olmadığı düşünülmektedir. Aynı şekilde, savunma, bir makam haline getirilmelidir. Karma (işbirliği) sisteminde tarafsızlığı sağlanmış bir savunma makamı mevcut olmadıkça ‘tahkik usulü’nün haksız tarafları giderilmiş olamayacaktır. Engizisyon sisteminin bütün kalıntıları ile reddi prensip olarak kabul edilmedikçe memleketimizde ceza usulünde ideal reform mümkün olamayacaktır. Mantığa aykırı, insanlık kurallarını savsayan karma (işbirliği) usulünün ‘birçok uygar memleketlerde bir buçuk yüzyıl nasıl yaşayabildiği, reform teşebbüslerine nasıl karşı koyabildiği’ şaşırtıcı bir gözlemdir. Engizisyonundan tamamı ile kurtulma çabalarını önlemek, etkisiz hale getirmek için icat edilmiş karma (işbirliği) sistemi, taviz vererek engizisyonu yaşatabilmiştir”. Faruk Erem, Diyaletik Açından Ceza Yargılaması Hukuku, s. 65.*

[35] Centel/Zafer, s. 105; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 79; Toroslu/Feyzioglu, s.43.

Hukuk devleti fikri geliştikçe, bireysel ve toplumsal makamlar arasındaki işbirliği esasına dayanan ceza muhakemesi sistemi de gelişmiştir. İşbirliği sisteminde, iddia, savunma ve yargılama makamları arasında elbirliği ile yapılan bu ceza muhakemesinde itham sistemine benzer yoğunlukta tarafların diyalogu olmadığı gibi, tahkik sistemindeki şekilde sadece yargıcın monoloğu da değildir; bilakis bu üçünün karışımının gerçekleştirdiği bir işbirliğidir.^[36]

Bu sistemde delillerin ortaya konulması çelişmeli şekilde gerçekleşen duruşmada, tarafların sorumlulukları çerçevesinde yürümekteyse de meslekten hâkimlerin oluşturduğu mahkeme, olay hakkında kendisi karar vermek zorunda olduğundan, maddi gerçeğin bulunması konusunda hukuken yükümlü kılınmıştır.^[37]

Bu sistem asıl olarak tahkik sistemine dayalı olma özelliğini muhafaza etmiştir. Bu sistemde mahkemenin harekete geçebilmesi için, dava açılması gerekmektedir birlikte, mahkeme duruşma aşamasında aktif bir tutum takınmakla yükümlü olup, maddi gerçeği resen araştırmak zorundadır.^[38] İşbirliği sisteminde delil değerlendirmesi, ispat yükü ve ispat için yenilmesi gereken şüphelinin eşliği tahkik sistemi ile benzeşmektedir.^[39]

II. TÜRK CEZA YARGILAMASINDA İSPAT VE YENİLMESİ GEREKEN ŞÜPHE

A. Delil Değerlendirmesi ve İspat Yükü

Türk Ceza Muhakemesi Hukukuna göre “şüpheli”^[40] üzerine başlayan soruşturmanın amacı bu şüpheyi aydınlatarak, kamu davasının açılmasına gerek olup olmadığını ortaya koymaktır. Ancak kişi veya kişiler aleyhine kamu davasının açılması, bunların mutlaka suçu işledikleri anlamına gelmemektedir. “Suçsuzluk karinesi”nin sonucu olarak, sanığın suçluluğunu belirleyecek bütün suç unsurlarının ispat edilmesi zorunludur.^[41]

[36] Toroslu/Feyzioğlu, s.43

[37] Yıldız, s.85.

[38] Yenisey, Duruşma ve Kanun Yolları, s.150.

[39] Türk Ceza yargılaması sistemi, tahkike dayalı işbirliği sistemi özelliği taşıdığından ve aşağıda Türk ceza yargılamasından delil değerlendirmesi, ispat yükü ve ispat için yenilmesi gereken şüphelinin eşliğinden bahsedileceğinden bu bölümde işbirliği sistemi ile ilgili genel bilgi verilmekle yetinilmiştir.

[40] “Şüpheli”nin sözlük anlamı, “bir olguyla ilgili gerçeğin ne olduğunu kestirememekten doğan kararsızlık, kuruntu, işkil, acaba” olarak verilmiştir. Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, erişim tarihi 12.2.2013.

[41] Sulhi Dönmezer, “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, İstanbul 1998, s.70.

Kovuşturma safhasında da şüphe aydınlatılmaya çalışılır. Çünkü Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), mahkûmiyet kararı verilebilmesi için filin sabit olmasını şart koşmuştur.^[42] Eğer şüphe yenilir ve hukuka uygun delillerle sanığın üzerine atılı fiili işlediği ortaya konursa, mahkeme sanığın suçlu olduğuna karar vererek ilgili kanun maddelerini uygulayacaktır. Şüphe açıkça aydınlatılamazsa ceza yargılamasında çok önemli bir yeri olan “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesi gereğince yargılanan kişi hakkında mahkûmiyet kararı verilemeyecektir.

Yukarıda kısaca anlatılan ceza muhakemesi sürecinde şüphenin hukuka uygun delillerle giderilmesi ve suçun ispatı gerekmektedir. Delillerin değerlendirilmesinde vicdani delil (delillerin serbestliği) ilkesi geçerli olup, delil değerlendirmesi belli ispat kurallarına bağlanmamıştır. Vicdani delil sistemi, salt yalın vicdani kaniya dayalı bir inanç olmayıp, somut delil ve emareye dayalı gerçek hukuksal gerekçesi gösterilerek izah edilmiş bir sübut kanısı olarak anlaşılmaktadır.^[43] Bu ilke, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 138. Maddesinin 1. fıkrasında “*Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler*”^[44]; 5271 sayılı CMK'nın 217. maddesinde “*Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdani kanaatleriyle serbestçe takdir edilir...*”^[45] şeklinde yerini bulmuştur.

İspat yükü, ispatı yapılması gereken olayın kim tarafından ispat edileceğini ortaya koyan bir kavramdır. Bu yüke sahip olan kimse, ispat etmesi gereken olayı ispat edemezse, olay ispat edilmemiş sayılır ve uyuşmazlık o kişi aleyhine çözülür.^[46]

Ceza muhakemesinde, muhakemeye hâkim olan ilkeler ve muhakeme süjelerinin haklarının ve fonksiyonlarının farklı olması nedeniyle, medeni muhakemede olduğu gibi, “*şekli anlamda ispat yükü*”nden söz edilemezse de “*maddi anlamda ispat yükü*”^[47] bulunmaktadır. Bu ispat yükü ise, savcı ve mahkemeye aittir. Devletin, ceza verme hakkı ve görevini yerine getirebilmesi için öncelikle sanığın suçluluğunun ispat edilmesi gerekir. Türk ceza yargılaması sistemi, tahkike dayalı işbirliği sistemi özelliği taşıdığından hâkimin maddi

[42] 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 5. fıkrası; “*Yüklenen suç işlediğinin sabit olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir*” şeklindedir.

[43] Ünver, s.105.

[44] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı kanunla kabul edilen), http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, erişim tarihi 1.2.2103.

[45] Ceza Muhakemeleri Kanunu, (4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı kanunla kabul edilen), <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5271.html>, erişim tarihi 1.2.2103.

[46] Kunter/Yenisey, s.547; Yurtcan, s.270.

[47] Maddi anlamda İspat külfeti, ispatın yapılamaması halinde uğranılacak zarardır. Ancak bunu ceza muhakemesinde ispatın yapılamaması halinde bu yüke sahip olan savcılık ve mahkemenin bir zarara uğrayacağı şeklinde değil de, istenilen sonucun gerçekleşmemesi şeklinde düşünmek gerekir. Erem, Ceza Yargılaması Hukuku, s.362; Yıldız, s.237.

gerçeği resen araştırmasının bir sonucu olarak delil araştırabilmesi, savcının da araştırmalarını yaparken sanık lehine olan delilleri de toplamak zorunda olması, bu makamların ispat yükünün bulunmadığı anlamına gelmemektedir.^[48] Savcılık, suçlu olduğu iddiası ve cezalandırılması talebiyle şüpheli hakkında iddianame düzenlemekte ve dava açmaktadır. Dolayısıyla iddiasını ispat etmek zorundadır. Mahkeme de maddi gerçeği resen araştırma yükününün bir sonucu olarak sanığın suçlu olup olmadığını araştırarak, suçu ispat etmek zorundadır. Bu ispat yapılamazsa, ispatı gereken olay şüpheli kalacak ve “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesi gereğince şüpheler sanık lehine yorumlanacaktır.

“*Şüpheden sanık yararlanır*” ve “*suçsuzluk karinesi*”nin bir sonucu olarak sanığın ispat yükü bulunmadığından suçu ispat edilmediği sürece sanık hakkında mahkûmiyet hükmü de verilemeyecektir.^[49] Sanık kendisine bir suç isnat edilmesinden dolayı yapılan muhakemede “*suçsuzluk karinesi*”nden yararlanacak ve suçsuz olduğunu ispat yükü altında olmayacaktır.^[50]

B. İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüpheler

Türk ceza muhakemesi adil yargılanma hakkı ve ilkeleri kapsamında maddi gerçeği bulmayı hedef alır. Yargılama sonunda şüphenin yenilmesi ve maddi gerçeğe ulaşılması durumunda sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilebilmektedir. Geçmişte meydana gelmiş olayı incelerken oluşacak şüpheler deliller vasıtasıyla giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak bazı olaylarda deliller objektif bir kesinlik taşımayabilirler. Deliller, şüpheye ilişkin olasılığı artırmakta veya azaltmakta, olasılık ise belli bir dereceye varınca kanaati oluşturmaktadır. Kanaatler; delillerin, mantığın ve akıl yürütmenin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mahkeme, eylemi sanığın gerçekleştirip gerçekleştirmediği konusunda vicdani kanaate varamıyorsa ve eylemi sanığın gerçekleştirmiş bulunduğunu delillere dayanarak vicdani kanaati ile söyleyemiyorsa, “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesi^[51] gereği sanığın o fiili gerçekleştirmediği kabul edilir. Zira, ihtimali düşüncelerden

[48] Fezyioğlu, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, s.161; Yıldız, s.238.

[49] Süheyl Donay, İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2955, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 647, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 114

[50] Soyaslan, Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, s.44; Yenisey, Duruşma ve Kanun Yolları, s.175.

[51] Şüpheden sanığın yararlandırılmasının felsefi temelleri Romalılar’ın “*Bir masum mahkûm edileceğine birkaç suçlu cezasız kalsın*” özdeyişine kadar götürmek mümkündür. Söz konusu özdeyiş zamanın eğilimlerine göre, bir masuma on, yüz ya da bin suçluya kadar değiştirilmiştir. Fezyioğlu, s.197; Voltaire bir ya da iki suçlunun cezasız kalmasının bir masumun cezalandırılmasından daha iyi olduğunu ileri sürerken; Franklin yüz suçlunun cezasız kalmasının, Maimonides ise bin suçlunun cezasız kalmasının daha iyi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Danny J. Boggs, The Right to Fair Trial, University of Chicago Legal Forum, 1998, s. 5.

aleyhe sonuçlar çıkarılamaz.^[52] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesinin 2. fıkrası ve CMK'nın 217. maddesi ile “*şüpheden sanık yararlanır*” ilkesinin varlığı kabul edilmektedir.^[53] Muhakemenin sonunda, ortada şüphe kalmışsa, ancak bu şüpheler sanığın mahkûmiyetine yeterli gelmiyorsa, bir başka deyişle delillerin, mantığın ve akıl yürütmenin gösterdiği gerçek, sanığın mahkûm olmasına yetecek bir kanaate ulaşmaya yetmiyorsa beraat kararı verilmektedir.^[54]

Türk ceza yargılama sisteminin tahkike dayalı işbirliği sistemi özelliği taşıdığından ispat için yenilmesi gereken şüphe de tahkik sistemindeki gibidir. Yani, yargılama sonunda yenilmesi gereken şüphe, her türlü şüphe olmayıp akla ve mantığa uygun gerekçelere dayanan şüphedir. Her türlü şüphenin yenilmesini beklemek, mutlak gerçeğe ulaşılmasını umut etmek olur ki, bu da neredeyse imkânsızdır. “*Şüpheden sanık yararlanır*” özdeyişini sanık lehine uç noktalara götürmek, gerekçeye dayanan şüphenin yenilmesi zorunluluğunu, her türlü şüphenin yenilmesi seviyesine taşıyacaktır ki; bu da ceza muhakemesinin etkinliğini kabul edilemez oranda zayıflatacaktır.^[55]

III. AMERİKAN CEZA YARGILAMASINDA İSPAT VE YENİLMESİ GEREKEN ŞÜPHE

A. Delil Değerlendirmesi ve İspat Yükü

Amerika Birleşik Devletleri ceza yargılaması, hasımların mahkeme önünde tartışmasına olanak sağlayarak hâkimin ya da jürinin doğruyu tespit edip anlaşmazlığı çözmesine yardımcı olmasını amaçlayan “*çelişmeli sistem*” (adversarial system) olarak adlandırılmakta ve büyük ölçüde Anglo-Sakson hukuk sistemine dayanmaktadır. Taraf muhakemesi özelliği taşıyan sistemde, delillerin sunulması tamamen tarafların yetki ve sorumluluğundadır.^[56]

[52] Faruk Erem, Ceza Usulü Hukuku, 5. Bası, Ankara 1978, s. 161

[53] AİHM delil değerlendirmede hakimin taktir yetkisini, “*bakkaniyet kuralını ağır bir biçimde ihlal eden veya keyfi bir nitelik taşıyan sonuçlar çıkarıp çıkartmadığı*” noktasından incelemektedir. Friedrich Christian Schroeder/Feridun Yenisey/ Wolfgang Peukert, Ceza Muhakemesinde ‘Fair Trial’ İlkesi, İstanbul 1999, s.40.

[54] Günal Kurşun, Ceza Muhakemesinde Hüküm, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.166.

[55] Fezyioğlu, s.197 vd.

[56] William Burnham, Introduction to the Law and Legal System of The United States, 4. Baskı, Thomson West, s.80, 81; Kristen Marie Hansen, “*The U.S. Legal System: Common Values, Uncommon Procedures*”, Brooklyn Law School Brooklyn Law Review, V.69, Y.2004, s. 698-705; Anglo-Sakson hukukunun temel özelliklerini taşıyan ABD hukuk sistemi, kanunların meydana getirdiği bir hukuk sistemi olmaktan ziyade hâkimler tarafından

Sanığın yahut da savunma tarafının şekli bir ispat yükü bulunmamaktadır. Savunma tarafı, hiçbir delil sunmadan, sadece aleyhe delilleri çapraz sorgu yöntemiyle sarsarak, sanığın suçluluğu konusunda haklı bir şüphenin ortaya çıkmasına çalışmakla yetinebilir. Bu nedenle ABD ceza yargılamasında savcı, maddi gerçeğin bulunmasına hizmet etmek gibi bir yükümlülüğe sahip olmayıp suçsuzluk karinesinin bir sonucu olarak, sanığın suçunu öyle ispat etmelidir ki, delillerden kendiliğinden anlaşılabilen, makul şüpheli kalmamalıdır. “*Makul şüpheli*” den maksat, jürinin, iddianın gerçek olduğuna vicdani şüphesizlikle kanaat edindiğini kesin olarak söyleyememesidir.^[57]

Hâkim, duruşmayı yönetmekle görevli olup, delillerin ortaya konulmasının hukuka uygun ve adil olmasını sağlamakla yükümlüdür. Hâkim, adil bir muhakemenin gerçekleşmesini, boşa zaman harcanmamasını ve tanıkların gereksiz olarak zorlanmamasını sağlamak görevini yerine getirdiği gibi, adil bir yargılama için savcı ve müdafinin muhakeme hukuku ve ispat hukukuna ilişkin sorunlardaki anlaşmazlıkları konusunda da karar verir.^[58] Bunun dışında hâkimin gerçeğin bulunmasını sağlamak gibi bir yükümlülüğü yoktur.

Jürinin görevi, sanığın suçu isleyip islemediği konusunda, yani ispat hususunda karar vermektir. Jürinin tanıklara ya da taraflara doğrudan soru sorma hakkı bulunmamasına karşın delil değerlendirmesi jürinin görevidir. Jürinin “*suçlu*” kararı verebilmesi için tüm üyelerinin sanığın suçu islediğine kanaat getirmesi gerekir. Jüri, suçluluk sorunu konusunda kendi değer ölçüsü ve kanaatine göre “*suçlu*” ya da “*suçsuz*” şeklinde kararını verir ve bu karar gerekçelendirilmez. Jüri sanığın suçsuz olduğu kanaatine ulaşırsa, hukuk aykırı bile olsa bu karar kesindir ve aleyhine kanun yoluna gidilemez.

B. İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüpheli

Amerika Birleşik Devletleri’nde, suçlanan kişi suçlu olduğunu gönüllü olarak kabul etmedikten sonra, suça ilişkin tüm deliller jüri önüne getirilmekte

geliştirilen ve yorumlanan bir hukuk sistemidir. Bu sistemin temel özelliklerinden biri, hâkimlerin eski davalar ile benzer olaylara ve hukuki temellere dayanan yeni davaları, eski davalarla oluşturulan hukuk prensiplerini kullanarak çözmeye çalışarak içtihat doktrini oluşturmalarıdır. İlk derecedeki mahkeme hâkimleri kendi yargı alanlarındaki yüksek dereceli mahkemelerin kararlarını takip etmek zorundadırlar. Peter J. Messitte, Common Law v. Civil Law System, http://web.ntpu.edu.tw/~markliu/common_v_civil.pdf, erişim tarihi 12.2.2013; The Common Law and Civil Law Traditions, <http://www.law.berkeley.edu/library/robbins/pdf/CommonLawCivilLawTraditions.pdf>, erişim tarihi 14.3.2013.

[57] Yıldız, s. 81,82.

[58] Hâkimin, delillerin ortaya konulmasının yürüyüşüne müdahale hakkı bulunmakta olup, olayın yeterince aydınlatılmadığını düşündüğü noktalarda tanık ve bilirkişilere tamamlayıcı sorular da sorabilir. Ancak uygulamada hâkimin, sanığın suçluluğu konusunda ne düşündüğünü jüriye bir şekilde göstermesi yasak olduğundan, hâkimler bu haklarını kullanmaktan genellikle kaçınırlar. Yıldız, s.82,83.

ve maddi gerçeğin “makul şüphenin ötesinde” ispatlanması gerekmektedir.^[59] “Bir masumu yanlışlıkla mahkûm etmektense on suçluyu serbest bırakmak daha iyidir” özdeyişi masumiyet karinesinin bir sonucu olup, bir kişinin kesin olarak suçlu olduğu ispatlanıncaya kadar cezalandırılmayacağına yansımadır.^[60]

Birleşik Devletler Anayasası’nda, bir kişinin mahkûm edilmesi için yenilmesi gereken şüphe ile ilgili bir açıklamaya yer verilmediği gibi “makul şüphenin ötesinde” kavramı da hiçbir maddede geçmemektedir. Bu kavram, Anayasa’da yapılan 5.^[61] ve 14.^[62] Ekleme için gizlenmiştir. 5. Ekleme ve bunu tamamlayan 14. Ekleme, ceza davalarında hakları düzenlemekte olup, büyük jürinin bir kişinin suçluluğuna karar vermedikçe kimsenin mahkûm edilemeyeceğini düzenlemektedir.

Anglo-Amerikan Hukuk Sisteminde, kavramların anlamları kanunlarda açıklandığı halde “makul şüphenin ötesinde” kavramının tanımı ve açıklaması hiçbir kanunda da verilmemiştir. “Makul şüphenin ötesinde” kavramı hâkimin jüriyi bilgilendirmesindeki talimatların bir parçası olup talimatta jürinin nasıl karara varacağını ve yenmeleri gereken şüphenin ne olduğu açıklanmaktadır.^[63]

Federal Yargı Merkezi tarafından yayınlanan jüri talimatında konuya ilişkin şu açıklama yapılmaktadır: “...Devletin, sanığın suçluluğunu “makul şüphenin

[59] In re Winship, 397 U.S. 358, 363 (1970), <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=397&invol=358>, erişim tarihi 13.2.2013.

[60] Henry D. Gabriel/Katherine A. Barski, “Reasonable Doubt Jury Instructions: The Supreme Court Struggles to Live by Its Principles”, Journal of Civil Rights and Economic Development, V.11, I.1, Y.1995, s.73.

[61] Amerika Birleşik Devletleri Anayasası’na yapılan 5. Ekleme “Ceza Davalarında Haklar”ı düzenlemekte olup; “Kara ve deniz kuvvetlerinde, ya da savaş veya kamuya yönelik tehdit sırasında görevde bulunan milis kuvvetlerinde ortaya çıkacak davalar dışında, hiç kimse büyük jüri tarafından hazırlanan suç duyurusu veya iddianamesi olmadan ölüm cezasını gerektiren veya yüz kızartıcı başka bir suçtan sorumlu tutulmayacak; hiç kimse, aynı suç nedeniyle iki kere, idam cezası veya bir organını yitirme tehlikesi ile karşı karşıya bırakılmayacak; herhangi bir ceza davasında kendi aleyhinde tanıklık yapmaya zorlanmayacak ve yasal gerekler yerine getirilmeden, yaşamı, özgürlüğü, veya malından yoksun bırakılmayacak; özel mülk, hakça bir tazminat ödenmeden kamulaştırılmayacaktır.” şeklindedir. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası, 2004, <http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf>, erişim tarihi 10.2.2013.

[62] Amerika Birleşik Devletleri Anayasası’na yapılan 14. Ekleme 1. Bölümü özgürlük hakkından bahsetmekte olup; “Birleşik Devletlerde doğmuş veya Birleşik Devletler uyruğuna geçmiş, ve Birleşik Devletler yetkisine tabi olan herkes, Birleşik Devletler’in ve ikamet etmekte oldukları eyaletin vatandaşıdır. Hiç bir eyalet, Birleşik Devletler vatandaşlarının ayrıcalık ve bağımsızlıklarını kısıtlayacak yasa yapmayacak veya uygulamayacak, ve hiç bir eyalet yasal gerekler yerine getirilmeden bir kişiyi yaşamından, özgürlüğünden ya da malından yoksun etmeyecek; ya da kendi yargı yetkisi içindeki bir kişiyi, yasaların eşit koruması dışında bırakmayacaktır.” şeklindedir. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası 2004, <http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf>, erişim tarihi 10.2.2013.

[63] Federal Judicial Center, Pattern Criminal Jury Instructions (1988), s.21, [http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/crimjury.pdf/\\$file/crimjury.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/crimjury.pdf/$file/crimjury.pdf), erişim tarihi 3.4.2013.

ötesinde” ispatlama külfeti bulunmaktadır... Makul şüphenin ötesindeki şüphe öyle bir şüphedir ki sizi, sanığın suçluluğu konusunda açıkça ikna eder. Dünyada çok az şeyi mutlak kesinlikte biliriz ve ceza yargılamasında hukuk, ispat için tüm şüpheyi yenmenizi istemez. Eğer delil değerlendirmesine dayanarak sanığın suçluluğuna ikna olduysanız “suçludur” kararı vermeniz gerekir. Diğer yandan eğer sanığın suçlu olmadığına ilişkin gerçek bir şüphe var ise bu şüpheyi sanık yararına kullanmanız gerekli olup, suçlu değildir” kararı vermeniz gerekir...”^[64]

New York eyaletinde mahkemelerin kullandığı jüri talimatı ise; “...makul şüphe, delillerin doğası ve kalitesine dayanan sanığın suçluluğuna ilişkin şüphedir. Bu şüphe hayali değil gerçek bir şüphedir. Bu şüphe, mantıklı bir insanın, delillerin sunulduğundan veya delillerin ikna kabiliyetinin yoksunluğundan dolayı duyacağı şüphedir. Suçun makul şüphenin ötesinde ispatı, suçun unsurlarının oluştuğu ve suçu sanığın işlediği yönünde hiç şüphe kalmayacak derecede güvenilir delillerle sizin ikna edildiğinize ispattır... Sanığın üzerine atılı suçun ispatı konusunda makul şüphenin ötesinde ikna olmaz iseniz “suçlu değildir” kararı vermeniz gerekir. Makul şüphenin ötesinde ikna olmanız durumunda ise “suçlu” kararı vermелisiniz” şeklindedir.^[65]

Kavram, hukukçular için bile açıklanması zor bir kavram iken, jürinin bu kavramı sadece yukarıda verilen açıklamalar ile anlaması ve karara varması uygulamada da zor olmaktadır.^[66] Buna rağmen “makul şüphenin ötesinde” standardı ABD ceza yargılaması sisteminin en temel taşlarından birisidir.

Aslında ABD ceza yargılaması da hukuk devletinde olması gerektiği gibi gerçeğe ulaşmak için tek bir soruya cevap aramaktadır: “Sanık kesinlikle suçlu mu?” Eğer cevap “evet” ise sanık mahkûm edilmekte, “büyük olasılıkla evet”, “belki evet”, “belki hayır” veya evet haricindeki herhangi bir cevapta sanık beraat etmektedir.

Mükemmel bir dünyada ve ceza yargılaması sisteminde her bir mahkeme kararı gerçeğin yansımaları olup, suçlu ve masum arasındaki fark mükemmel olarak ayırt edilebilecek ve sadece gerçekten suçlu olanlar mahkûm olurken, masum olanlar ise beraat ederek adalet yerini bulacaktır. Ancak ABD ceza yargılaması, diğer tüm sistemler gibi kararı verecek olan kişi ya da kişilerin insan olduğu bir sisteme sahip olup, insanlar için hatanın kaçınılmaz olduğu bir dünyada, ceza yargılamasında da hata mümkün olmaktadır. Sorun, bu hatayı en aza indirmek için ne yapılması gerektiğini tespit etmek ve mükemmel bir

[64] Federal Judicial Center, Pattern Criminal Jury instructions, s.21.

[65] New York Eyalet Mahkemesi'nin ispat için yenilmesi gereken şüphe konusunda jüriyi bilgilendirme talimatı, http://www.nycourts.gov/cji/1-General/CJI2d.Presumption.Burden.Reasonable_Doubt.pdf, erişim tarihi 14.2.2013.

[66] James Q. Whitman, The Origins of “Reasonable Doubt”, Yale Law School Faculty Scholarship Series, 3.1.2005, s.3.

dünyada yaşanmadığını ve mükemmel bir sistemin imkân dâhilinde olmadığını bilerek soruna yaklaşmaktadır. Sonuçta da yukarıda verilen ve ceza yargılamasında aranan sorunun cevabı “şüphesiz/apaçık suçlu” nun yerine “kesine yakın derecede” suçludur ki “makul şüphenin ötesinde” kavramının anlamının da bunu karşıladığı değerlendirilmektedir.^[67]

Birleşik Devletler ceza yargılama sistemi, “makul şüphenin ötesinde” standardı ve “masumiyet karinesi” nin bünyesinde sanığın suçlu olup olmadığını tespit etmek için şüpheciliği kullanmaktadır. Eğer masumiyet karinesi yenilir ve maddi gerçek “makul şüphenin ötesinde” ispatlanırsa, sanığın kesine yakın derecede suçlu olduğu ortaya konacaktır. Bu kural, şüpheciliği kullanarak gerçeği ortaya çıkarmaya ve “suçlu” kararının doğru bir şekilde verildiğine emin olmaya yardım etmektedir.^[68]

“Makul şüphenin ötesinde” standardı, “masumiyet karinesi” ve “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi sanığın suçlu olup olmadığına karar vermede iki türlü sonuç vermektedir. İlki, yalnızca “suçlu” olarak kabul edilenler mahkûm edilmektedir. Diğer yandan, bazı sanıklar masum olduklarından değil soruşturma makamı “suçlu” olduklarını ispat edemediği için beraat etmektedirler. Bu masum olanın hatalı olarak mahkûm edilmesi yerine suçlu olanın beraat etmesi için toplumun yapmış olduğu bir tercihtir.^[69] Böylelikle ceza yargılamasında muhtemel hatalar sanığın lehine evrilmektedir. Sanık yargılama sonunda hakkında doğacak masumiyet ihtimallerinden yararlanıp beraat etmektedir. Bu sanığın suçluluğunun yargılama sürecinde “makul şüphenin ötesinde” standardına göre ispatlanması gerekliliğinin bir sonucudur. “Makul şüphenin ötesinde” standardı ve “masumiyet karinesi”, jürinin bir sanığı suçlu bulmadan önce suçluluğundan “kesine yakın derecede” emin olması gerekliliğinden yola çıkarak hatayı en aza indirmeyi amaçlamaktadır.^[70]

Ceza yargılamasında jüri, sanığın mutlak ve şüphesiz kesinlikte suçlu olduğuna karar vermek istese de birçok davada bu mümkün olmamaktadır. Çünkü mutlak veya matematiksel kesinliğe ceza yargılamasında ulaşmayı beklemek

[67] Ronald J. Allen, “A Reconceptualization of Civil Trials”, Boston University Law Review, V.66, I.3, Y.1986, s. 401,436; William S. Laufer, “The Rhetoric of Innocence”, Washington Law Review, V.70, I.2, Y.1995, s.329, 376; Henry L. Chambers, “Reasonable Certainty and Reasonable Doubt”, Marquette Law Review, V.81, I.3, Y.1998, s.658.

[68] Jessica N. Cohen, “The Reasonable Doubt Jury Instruction Giving Meaning to a Critical Concept”, American Journal of Criminal Law, V.22, I.3, Y.1995, s.677, 678; Chambers, s.659.

[69] Chambers, s.659.

[70] Chambers, s.659.

sistemi çalışmaz hale getirecektir.^[71] Jürinin vereceği “suçlu” kararı için sanığın masum olduğunu işaret edebilecek bir ihtimalin kalmaması yeterli olacaktır.

“*Makul şüphenin ötesinde*” standardının önemli ve temel bir anayasal hak olduğu ABD Temyiz Mahkemesi’nin birçok kararında vurgulanmaktadır. Bu standardın en önemli amacı, suçu ispatlanıncaya kadar sanığın masum olarak kabul edilmesidir. “*In re Winship*” kararında ABD Temyiz Mahkemesi, “*makul şüphenin ötesinde*” standardının hukuk devleti ilkesinin içine gömülü olduğunu ve ABD Anayasa’sının 5. ve 14. Eklemelerinde yerini bulduğunu belirtmekte ve bu, “...5. ve 14. Eklemeler sanığı suçunun “*makul şüphenin ötesinde*” ispatlanmasına kadar mahkûm edilmekten korur...” şeklinde ifade edilmektedir.^[72]

1994 tarihindeki Victor v. Nebraska davasında da Temyiz Mahkemesi jüri talimatının makul şüphenin ötesinde kavramı konusunda açıklama içermesi gerektiğini, bunun anayasal bir gereksinim olduğunu belirtmiştir.^[73] Cage v. Louisiana davasında da yerel mahkeme jüri talimatında makul şüphe kavramını, “*ağır bir belirsizlik durumu*” veya “*yeterli şüphe*” olarak tanımlamıştır.^[74]

[71] Barbara J. Shapiro, “*To a Moral Certainty: Theories of Knowledge and Anglo-American Juries 1600-1850*”, Hastings Law Journal, V.38, Y.1986, s.153, 154; Chambers, s.660.

[72] In re Winship, 397 U.S. 358, 364.

[73] Victor v. Nebraska 511 U.S. 1 (1994), <https://bulk.resource.org/courts.gov/c/US/511/511.US.1.92-9049.92-8894.html>, erişim tarihi 14.2.2013.

[74] Cage v. Louisiana 498 U.S. 39 (1990), <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/498/39/>, erişim tarihi 14.2.2012.

SONUÇ

Amerika Birleşik Devletleri ceza yargılama sisteminde ispat yükü iddia makamına yüklenmişken, Türkiye’de iddia makamı yanında mahkemenin de maddi gerçeği araştırma yükü ve ispat bakımından sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak, her iki sistemde de sanığın mahkûmiyetine karar verebilmek için suç, ispat edilmek zorunda olup, suçu ispat edilmeyen sanığın mahkûm edilmesi mümkün değildir. “*Makul şüphenin ötesinde*” kavramının temelini oluşturan “*şüpheden sanık yararlanır ilkesi*” ve “*suçsuzluk karinesi*” ilkeleri iki sistemde de geçerli olup, yargılama sonunda maddi gerçeğin şüphede kalması durumunda şüpheler, sanık lehine yorumlanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde ceza yargılaması, kanunlardan çok Anayasa’ya dayanmaktadır. Ancak, mahkûmiyet için yenilmesi gereken şüpheleri ifade eden “*makul şüphenin ötesinde*” kavramının tanımı ne Anayasa’da ne de kanunlarda yapılmış değildir. Kavram, üzerinde tartışmanın çokça yapıldığı bir konu olup, jürinin, yargılama öncesinde verilen açıklamalarla bu kavramı doğru bir şekilde anlamasının ve uygulamasının zor olduğu açıktır.

Türk ceza yargılaması sisteminde “*makul şüphenin ötesinde*” kavramı kullanılmamakta, sanığın suçlu olup olmadığına vicdani kanaatle meslekten hâkimler karar vermektedir. ABD ceza yargılaması sisteminde “*makul şüphenin ötesinde*” standardının bulunması, bu sistemin Türk sisteminden daha üstün olduğunu göstermez.

Türkiye, ceza yargılamasında ispat yükünü soruşturma safhasında iddia makamına kovuşturma aşamasında yargılama makamına yükleyip maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlarken; ABD, ispat yükünü savcılık makamına yüklemiş ve suçluluğa ilişkin son kararı jüriye bırakmıştır. Hangi sistemin maddi gerçeğin ortaya konulmasında daha etkin olduğu tartışmalı olsa da, hukuk bilgisi olmayan sadece jüri talimatlarıyla nasıl karar vereceğini ve “*makul şüphenin ötesinde*” kavramını öğrenen jürinin meslekten hâkimlere göre maddi gerçeğin ispatlanmasına ve şüphenin durumuna ilişkin daha iyi bir karar vermesi beklenmemelidir.

Temel sorun, maddi gerçeğin hukuka uygun yollarla ortaya konulması ve ispat edilmesidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde asıl belirleyici etken, bir devletin, hangi hukuk sistemini benimserse benimsesin, demokratik hukuk devleti olarak ceza yargılaması sistemini adaletli ve hatayı en aza indirecek şekilde işletmesidir.

KAYNAKLAR

- Ali Kemal Yıldız, *Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2002.
- Ali Koyuncu, "Ceza Adaleti Usul Hukuku İlişkisi ve Vicdani Kanaat", *Ankara Barosu Dergisi*, S.4, Y.2011, s.351-369.
- Arzu Oğuz, "Hukukun Bağımsız Bir Alanı Olarak Karşılaştırmalı Hukukun Konusu ve Metodu", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni-Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan*, S.2, Y.2002, s.451-508.
- Bahri Öztürk/Mustafa R. Erdem/Veli Özer Özbek, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Bası, Ankara, 2001.
- Bahri Öztürk/Mustafa R. Erdem/Sırma Özge/Yasemin F. Saygılar, *Ceza Muhakemesi Hukuku-Temel Bilgiler, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Yenilenmiş 4. Bası*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- Barbara J. Shapiro, "To a Moral Certainty: Theories of Knowledge and Anglo-American Juries 1600-1850", *Hastings Law Journal*, V.38, Y.1986, s.153-193.
- Barbara J. Shapiro, *Beyond Reasonable Doubt and Probable Cause*, University of California Press, London England, 1991.
- Bernard F. Cataldo/Frederick G. Kempin Jr./John M. Stockton/Charles M. Weber, *Introduction to Law and Legal Process*, New York, 1973.
- Cage v. Louisiana 498 U.S. 39 (1990), <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/498/39/>, erişim tarihi 14.2.2012.
- Danny J. Boggs, *The Right to Fair Trial*, University of Chicago Legal Forum, 1998.
- David Pannick, "Jurors Who Are in Reasonable Doubt", *The Times (London)*, 17 Ocak 1995, Lexis News Library, erişim tarihi 12.2.2013.
- Doğan Gedik, "Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi Üzerine Bir İnceleme", *Yargıtay Dergisi*, S.3, Temmuz 2004, s.297-326.
- Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku*, Ankara, 2000.
- Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, Güncelleştirilmiş 3. Bası, Yetkin Yayınları*, Ankara, 2007.
- Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, İstanbul, 1998.
- Erol Cihan/Feridun Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, 1997.
- Faruk Erem, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 6. Bası, Ankara 1986.
- Faruk Erem, *Diyalektik Açından Ceza Yargılaması Hukuku*, Altıncı Baskı, İşin Yayıncılık, Ankara, 1986.
- Federal Judicial Center, *Pattern Criminal Jury Instructions (1988)*, [http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/crimjury.pdf/\\$file/crimjury.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/crimjury.pdf/$file/crimjury.pdf), erişim tarihi 3.4.2013.
- Feridun Yenisey, *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku-Duruşma ve Kanun Yolları*, 2. Bası, İstanbul, 1990.
- Friedrich Christian Schroeder/Feridun Yenisey/Wolfgang Peukert, *Ceza Muhakemesinde 'Fair Trial' İlkesi*, İstanbul, 1999.

Günal Kurşun, Ceza Muhakemesinde Hüküm, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2011.

Henry D. Gabriel/Katherine A. Barski, "Reasonable Doubt Jury Instructions: The Supreme Court Struggles to Live by Its Principles", *Journal of Civil Rights and Economic Development*, V.11, I.1, Y.1995, s.73-87.

Henry L. Chambers, "Reasonable Certainty and Reasonable Doubt", *Marquette Law Review*, V.81, I.3, Y.1998, s.655-704.

In re Winship, 397 U.S. 358, 363 (1970), <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=397&invol=358>, erişim tarihi 13.2.2013.

James Q. Whitman, The Origins of "Reasonable Doubt", Yale Law School Faculty Scholarship Series, 3.1.2005.

Jessica N. Cohen, "The Reasonable Doubt Jury Instruction Giving Meaning to a Critical Concept", *American Journal of Criminal Law*, V.22, I.3, Y.1995, s.677-702.

Jon O. Newman, "Madison Lecture: Beyond Reasonable Doubt", *New York University Law Review*, V.68, Y.1993, s.979-1002.

Kayıhan İçel, "Arama, Elkoyma ve Buna Bağlı Hukuka Aykırı Deliller" (Oturma Başkanı Olarak Yaptığı Konuşma), Hukuka Aykırı Deliller Sempozyumu (10-11-12 Mart 1995, İstanbul), 2. Gün, İstanbul.

Kristen Marie Hansen, "The U.S. Legal System: Common Values, Uncommon Procedures", *Brooklyn Law School Brooklyn Law Review*, V.69, Y.2004, s.689-726.

Lirieke Meintjes van der Walt, Comparative Method: Comparing Legal Systems and/or Legal Cultures?, http://www.academia.edu/933022/Comparative_method_comparing_legal_systems_or_legal_cultures, erişim tarihi 2.3.2013.

Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.

M. Emin Artuk, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Notları (Giriş), İstanbul, 1982-1983.

Nevzat Toroslu/Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2006.

New York Eyalet Mahkemesinin ispat için yenilmesi gereken şüphe konusunda juriyi bilgilendirme talimatı, http://www.nycourts.gov/cji/1-General/CJ12d.Presumption.Burden.Reasonable_Doubt.pdf, erişim tarihi 14.2.2013.

Nur Centel/Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Nurullah Kunter/Feridun Yenisey, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Bası, İstanbul, 2000.

Öztekin Tosun, "Ceza Davasının Açılmasında Sistemler", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, S.1-4, C.34, Y.1968, İstanbul, 1969, s. 42-71.

Peter J. Messitte, Common Law v. Civil Law System, http://web.ntpu.edu.tw/~markliu/common_v_civil.pdf, erişim tarihi 12.2.2013.

Ronald J. Allen, "A Reconceptualization of Civil Trials", *Boston University Law Review*, V.66, I.3, Y.1986, s.401-438.

Selahattin Keyman, Ceza Muhakemesinde Savcılık, Ankara, 1970.

Shelagh Kenney, "Fifth Amendment-Upholding The Constitutional Merit of Misleading Reasonable Doubt Jury Instructions", *Journal of Criminal Law and Criminology*, V.85, Y.1995, s.989-1027.

Sulhi Dönmezer, "Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler", Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, Beta, İstanbul 1998. s.67-74.

Süheyl Donay, İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2955, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 647, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982.

The Common Law and Civil Law Traditions, <http://www.law.berkeley.edu/library/robbins/pdf/CommonLaw-CivilLawTraditions.pdf>, erişim tarihi 14.3.2013.

Thomas V. Mulrine, "Reasonable Doubt: How in the World is It Defined", American University International Law Review, V.12, I.2, Y.1997, s.195-225.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, erişim tarihi 12.2.2013.

William S. Laufer, "The Rhetoric of Innocence", Washington Law Review, V.70, I.2, Y.1995, s.329-421.

Vasfi Raşit Seviğ, "Engizisyon Muhakeme Usulü ve 1670 Emirnamesi", Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, C.16, S.1, Y.1959, s.3-45.

Victor v. Nebraska 511 U.S. 1 (1994), <https://bulk.resource.org/courts.gov/c/US/511/511.US.1.92-9049.92-8894.html>, erişim tarihi 14.2.2013.

William Burnham, Introduction to the Law and Legal System of The United States, 4. Baskı, Thomson West.

Yener Ünver, "Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız", (Editör: Özbek, Veli Özer), Ceza Hukuku Dergisi, Seçkin Yayıncılık, S.2, Y.2006, s.103-207.

